

daarmee werd het juist gesteld. Aan die orthodox-protestanten en gereformeerden waren van jongsaf aan de Tien Geboden voorgehouden als normen die zij onder alle omstandigheden, ook de moeilijkste, trouw dienden te blijven. 'Gij zult geen vals getuigenis geven', zo luidt het Negende Gebod. En de noodleugen dan? In orthodox-protestantse en gereformeerde kringen werd vóór de bezetting vrij algemeen de opvatting aangehangen dat ook die noodleugen ongeoorloofd was. In '13, in '28 en in '35 was dat de strekking geweest van stellingen die bij promoties aan de Vrije Universiteit verdedigd waren – tot het verdedigen van het tegendeel: dat er omstandigheden denkbaar waren waarin een noodleugen wel degelijk gepermitterd was, had geen enkele promovendus van de VU zich geroepen gevoeld.¹

Tijdens de bezetting ging men dieper op die problematiek in: ze was, dat beseften velen nu, een problematiek van leven of dood geworden. Men sloeg er de zestiende- en zeventiende-eeuwse gereformeerde theologen op na. 'Deze stonden', aldus ds. Th. Delleman, de geschiedschrijver van het gereformeed verzet,

'ten opzichte van de noodleugen nagenoeg allen volstrekt afwijzend. Niet alleen was hij in strijd met Gods gebod; wie er gebruik van maakten, deden dat, zo beweerden zij, ook meestal óf uit vrees óf uit wantrouwen tegenover God. Maar al veroordeelden zij de eigenlijke noodleugen, zij erkenden wél het recht van de krijgslist die in de vorm waarin zij daarover spraken, maar weinig van de noodleugen verschilt.'²

Voetius had daarentegen, aldus Delleman, 'simulatie' (noodleugen èn krijgslist konden als vormen van simulatie gezien worden) niet verwerpelijk geacht, zij het dat hij haar alleen als toelaatbaar beschouwd had 'in geoorloofde en nuttige zaken tot Gods eer en des naasten welzijn'.³ Kuyper had de noodleugen verworpen, maar de krijgslist niet (in zijn werk *E voto Dordraceno* had Kuyper geconstateerd: 'Allerlei proeven van zulk een slimheid vermeldt de Schrift zonder er ooit een vonnis van veroordeling over uit te spreken')⁴ – latere gereformeerde theologen hadden het door Kuyper gemaakte onderscheid aangehouden: de krijgslist in daden was gepermitterd, de noodleugen, ook als hij krijgslist in woorden was, niet. En Rachab

¹ B. van Kaam: *Opstand der gezagsgetrouwen. Mannenbroeders en zonen in de jaren 1938-1945* (1966), p. 180. ² Th. Delleman: *Opdat wij niet vergeten. De bijdrage van de Gereformeerde Kerken, van haar voorgangers en leden, in het verzet tegen het nationaal-socialisme en de Duitse tyrannie* (1950), p. 412-13. ³ Aangehaald a.v., p. 413. ⁴ Aangehaald a.v.